

F. KISS GABRIELLA

Büntetőjogi Tanszék

Témavezető: dr. Filó Mihály PhD, egyetemi adjunktus

A MAGYAR CSŐDBŰNCSELEKMÉNYEKRE VONATKOZÓ HATÁLYOS JOGI SZABÁLYOZÁS

Jelen tanulmány célja a csődbűncselekményekre vonatkozó hatályos jogi szabályozás részleges bemutatása némi jogtörténeti háttérrel és némi külföldi – elsősorban német jogi – kitekintéssel, különös tekintettel a kapcsolódó joggyakorlatra. Tekintettel arra, hogy ezzel a témával számtalan más tanulmány, kommentár is foglalkozik, jelen tanulmány csak a szerző szubjektív orientáltsága által behatárolt témakörökre koncentrálni arra a következtetésre jutva, hogy relatíve milyen szűk is a hazai csődbűncselekmények köre.

I. A magyar csődbűncselekmények köre

A magyar jog a csődbűncselekményeket a Büntető Törvénykönyv egy tényállásában (új Btk.¹ 404. §) jelenleg “Csődbűncselekmény” megnevezés alatt szabályozza². Azok szokásos – német jogi terminológiával élve úgynevezett kríziskategóriák szerinti – csoportosítása szerint megkülönböztetünk fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetben elkövetett csődbűncselekményt, fizetésképtelenséget előidéző csődbűncselekményt és fizetésképtelen helyzetben elkövetett csődbűncselekményt, másképpen krízishelyzetben elkövetett vagy krízishelyzetet előidéző csődbűncselekményt. A német jogban a negyedik ide vágó kategória az eladósodottság, ami nálunk nem tényállási elem. Az egyes magyar kríziskategóriák, azaz a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet és a fizetésképtelenség pontos definícióját a Csődtörvény³ adja meg⁴.

¹ 2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről, továbbiakban: Btk. v. új Btk.

² A csődbűncselekmény 1992-ben jelent meg ismét a magyar büntetőjogban csődbűntett néven.

³ 1991. évi II. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról, a továbbiakban: Csődtv. v. Csődtörvény

⁴ A Csődtv. definiálja a fizetésképtelenség (27. § (2) bekezdés) és a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet (33/A. § (1) bekezdés) fogalmát, taxatív felsorolja azokat a feltételeket, amelyek fennállása esetén az adós fizetésképtelenségnek tekintendő, a bíróság megállapítja fizetésképtelenségét. Például az adós fizetésképtelen, ha szerződésen alapuló nem vitatott vagy elismert tartozását a teljesítési idő lejártát követő 20 napon belül sem egyenlítette ki vagy nem vitatta, és az ezt követő hitelezői írásbeli felszólításra sem teljesítette, vagy például, ha az adóssal szemben lefolytatott végrehajtási eljárás eredménytelen volt. A fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezte az az időpont, amelytől kezdve a gazdálkodó szervezet vezetői előre látták, vagy ésszerűen előre láthatták, hogy a gazdálkodó szervezet nem lesz képes

A fenti tényállás részét, annak külön bekezdését képezi a csődbűncselekmény súlyosabban minősülő esete (Btk. 404. § (3) bekezdés). Súlyosabban minősül egyrésről a stratégiailag kiemelt jelentőségű gazdálkodó szervezetre⁵ történő elkövetés, másrésről, ha a tényleges vagy a színlelt vagyonsökkenés mértéke különösen jelentős, azaz 500 millió forint feletti. A korábbi Btk.⁶ még úgy fogalmazott, hogy súlyosabban minősül, ha a csődbűncselekmény a gazdasági életben igen súlyos következményekkel jár, mely megfogalmazás kevésbé volt konkrét, mint a hatályos szöveg.

Úgyszintén a fenti tényállás része a hitelező jogtalan előnyben részesítésével elkövetett csődbűncselekmény (Btk. 404. § (4) bekezdés), amely a magyar csődbűncselekmények legenyhébb alakzata. Nem jár vagyonsökkenéssel, csak a felszámolási eljárás jogerős elrendelését követően kerülhet sor megállapítására, és a felszámolási eljárásban kötelező hitelezői kielégítési sorrend⁷ megsértésével történő előnyben részesítést rendeli büntetni. A hitelező jogtalan előnyben részesítésével véget is ér a magyar csődbűncselekmények felsorolása.

II. Külföldi és jogtörténeti összevetés

Ahogy azt Gula József is kiemeli kapcsolódó tanulmányában⁸ a magyar csődbűncselekmények köre meglehetősen szűk mind a külföldi jogi megoldásokhoz, mind a korábbi magyar jogtörténeti hagyományokhoz, és a hitelezői rossz tapasztalatokhoz képest is.

A német csődbűncselekményekre vonatkozó szabályozásra gondolva ott a szándékos elkövetés mellett vegyes bűnösségű illetve gondatlan alakzatok is büntetendők szemben a magyarral, ahol valamennyi fordulat szándékosságot kíván meg, sőt az elkövetői szándéknak ki kell terjednie az eredményre is, azaz arra a két konjunktív feltételre, miszerint az adós gazdálkodó szervezet vagyona ténylegesen vagy színleg csökken és egyidejűleg legalább egy hitelezőnek a kielégítése legalább részben meghiúsul (kivéve hitelező jogtalan előnyben részesítése).

A német büntetőjogban a csődbűncselekmények csoportjához tartozik a könyvviteli kötelezettségek krízishelyzeten kívüli megszegése és az adós jogtalan előnyben részesítése is, amely révén olyan személy is tettes lehet, aki az alapeseti csődbűncselekménynek csak részese lehetne. 2011-ig⁹ nálunk is büntetendő magatartás az úgynevezett adminisztratív csődbüntett, amely a vezető tisztségviselő felszámolási

esedékséggkor kiegyenlíteni fizetési kötelezettségeit.

⁵ Csődtv. IV. Fejezet: A stratégiailag kiemelt jelentőségű gazdálkodó szervezetekre vonatkozó eltérő rendelkezések

⁶ 1978. évi IV. törvény a büntető törvénykönyvről, továbbiakban: korábbi Btk.

⁷ Csődtv. 57.§

⁸ GULA 2008. 9-25.

⁹ 2011. évi CL. törvény az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról

eljárásban elkövetett passzív, együtt nem működő magatartását szankcionálta, 2007-től¹⁰ kezdődően nem a csődbüntett, hanem a számvitel rendjének megsértése tényállása keretében.

A magyar csődbűncselekmények eredménybűncselekmények szemben a német csődbűncselekmény alapesetével (StGB¹¹ 283. § (Bankrott¹²) (1) bekezdés 1-8. pont), mely veszélyeztetési tényállás, annak befejezté válásához elegendő a csődbűncselekmény valamely elkövetési magatartásának krízishelyzetben történő tanúsítása. A szankcionált elkövetési magatartásokat (1-8. pont), melyek nagy valószínűséggel a csődvagygon gazdaságtalan csökkenéséhez vezetnek, az StGB jóval bőbeszédűbben sorolja fel, mint a magyar tényállás.

Úgyszintén differenciáltabb az osztrák csődbűncselekmények rendszere¹³, amely bünteti a hitelezők megkárosítását, azaz, ha az adós vagyont annak beleegyezése nélkül kívülálló vonja el; továbbá a hitelezői érdekek gondatlan megkárosítását; koholt követelés érvényesítését; szavazati jog eladását és vételét (az aktív és passzív vesztegetést); hitelező, fizetéseképtelenségi szakértő megtévesztését; végrehajtási eljárás meghúását, mely büntetendő magatartások a régi magyar büntetőjogban is fellelhetők. Ebbe a körbe tartozik a korábbi magyar jogi szabályozásból még a csődeljárásban és a csődön kívüli kényszeregyezségi eljárásban elkövetett hűtlen kezelés is.

III. Magáncsőd – elkövetési tárgy

A csődbűncselekményre általánosan jellemző, hogy az a magáncsődre, azaz természetes személyek fizetéseképtelenségére nem terjed ki, hanem kizárólag csak valamely gazdálkodó szervezetet érintő vagyontbukásra, ahol nem önmagában a gazdasági bukás alapozza meg a büntetőjogi felelősséget, hanem a vagyontbukással szoros összefüggésben lévő csalárd vagy más visszaélő magatartás.

Az egyik legjelentősebb különbség a német és a magyar szabályozás között éppen az, hogy míg a magyar jog szerint kizárólag csak gazdálkodó szervezet vagyona is követhető el a csődbűncselekmény, a német jogban természetes személy vagyona is lehet a csődbűncselekmény elkövetési tárgya. Csődtörvényünk definiálja a gazdálkodó szervezet fogalmát a (Csődtv. 3.§ a) pont), az tipikusan gazdasági társaság, és természetes személy akkor sem lehet gazdálkodó szervezet, ha egyéni vállalkozóként gazdasági tevékenységet folytat. A német jogban nincs ilyen megkötés, a német fizetéseképtelenségi törvény természetes személyek gazdasági csődje esetén is irányadó,

¹⁰ 2007. évi XXVII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról

¹¹ Strafgesetzbuch

¹² Csődbe jutás

¹³ GULA 2008. 9-25.

ekkor a gazdasági újrakezdés elősegítése a célja, adott esetben a tartozás egy részének elengedésével.

IV. Jogi tárgy – magánjogi eljárási szabályok

A csődbűncselekmények jogi tárgya külföldi jogi példáknál is – közvetlenül a csődvagyon védelmén (a csődvagyon bármely gazdaságtalan csökkenéstől, a hitelezői érdekek hátrányára történő felhasználástól való megóvásán) keresztül – közvetetten a hitelezők védelme, a gazdasági rendszer szintjén a hitelgazdaság működőképességének a védelme, ezáltal a zavartalan tőkeáramlás biztosítása.

Úgyszintén az adós eszközeinek hitelezői védelmére hivatottak a Csődtv. azon eljárási szabályai, melyek egyrészt a csődvagyon ideiglenes használatát (az adós továbbműködését), másrészt pedig azok elidegenítését (az adós eszközeinek eladását) teszik lehetővé feltételekhez kötötten, mindkét esetben azzal a céllal, hogy a fizetési képtelenségi eljárás költségeinek megtérítése mellett a hitelezői igények kielégítésére minél nagyobb mértékben kerüljön sor.

A csődtörvény rendelkezik a dologi biztosítékkal rendelkező hitelezők külön kielégítésének jogáról is, mely azt jelenti, hogy ezen hitelezői csoport tagjai (az ún. 49/D kategóriás hitelezők) zálogjoguk rangsorában a zálogjoggal megterhelt vagyonelemből minden más hitelező előtt jutnak hozzá követelésükhöz (a vagyonelem értékesítési költségei továbbá egy maximált felszámolói díj kifizetését követően).

A csődtörvény úgyszintén rendelkezik egyrészt az adós vezetőinek, másrészt tulajdonosainak a fizetési képtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét követő csődjogi felelősségéről, mely alapján – a korlátolt felelősség áttöréseképpen – a társasági tagok bizonyos feltételek mellett korlátlanul felelnek az adós társaság ki nem elégített fizetési kötelezettségeiért.

V. Csődbűncselekmény csődtörvényhez kapcsoltsága

Hatályos büntetőjogi szabályozásunk a csődbűncselekmények jogerős megállapíthatóságát valamely fizetési képtelenségi eljárás lefolyásához köti hozzá az (5) bekezdés objektív büntethetőségi feltételeivel¹⁴. A büntető tényállás szaktörvényhez kapcsolása azt jelenti, hogy ahhoz, hogy valamely szándékos elkövetési magatartás büntetendő cselekmény legyen az is kell, hogy vagylagosan csőd eljárás iránti kérelmet nyújtson be az adós¹⁵ vagy az illetékes bíróság elrendelje a felszámolási vagy a

¹⁴ Új Btk. 404. § (5) bekezdés

¹⁵ Csődtv. 7. §

kényszertörlési vagy a kényszer-végelszámolási eljárást, vagy felszámolási eljárás kötelező elrendelésére valamely oknál fogva ne kerüljön sor.

Egyértelmű, hogy ha az objektív büntethetőségi feltételt a tényállásból hiányozna, ez a hitelezői érdekek magasabb szintű védelmét szolgálná a büntetőjogi felelősség körének jelentős kiterjesztésével. Mind a megelőző hazai büntetőjogban, mind külföldi jogokban találunk arra példát, hogy a büntetőnormához nincs hozzárendelve hasonló eljárási szabály. Például a német jogban az egyik vagylagos (tehát önmagában elegendő) büntethetőségi feltétel az, hogy az adós a fizetéseit beszüntette¹⁶. A fizetések beszüntetése pedig nem feltétlenül azonos a fizetéseképtelenséggel, az a hitelezői kifizetések felfüggesztését jelenti.

VI. Elkövetési alakzatok

A 404. § (1) bekezdés szerinti alakzat a *vétkes gazdálkodás*, aminek eredménye a vagyon tényleges csökkentése vagy a vagyonsokkentes látszatának előidézése az (1) bekezdésben megjelölt elkövetési magatartások valamelyikével. Ebben az esetben a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet az elkövetési idő, azaz azon időpont, amelytől kezdődően a gazdálkodó szervezet vezetői előre látták, vagy ésszerűen előre láthatták, hogy a gazdálkodó szervezet nem lesz képes esedékességkor kielégíteni a vele szemben fennálló követeléseket.¹⁷

A 404. § (2) bekezdés a) pont szerinti csődbűncselekmény a Csemegi Kódexből ismert *csalárd bukás*¹⁸, amelyben az (1) bekezdésben részletezett elkövetési magatartások okozati összefüggésben állnak a gazdálkodó szervezet fizetéseképtelenségének beálltával, annak fizetéseképtelenségét illetve a fizetéseképtelenség látszatát idézik elő. Elkövetési ideje a fizetéseképtelenné válás vagy annak látszata bekövetkeztét megelőző idő.

A 404. § (2) bekezdés b) pont pedig a *fedezetelvonó csődöt* írja körül, amelynél az (1) bekezdés szerinti elkövetési magatartások legalább egyike a hitelező részbeni vagy teljes kielégítésének a megghiúsítását idézi elő. Elkövetési ideje a fizetéseképtelenség beálltát követő idő. Az, hogy a fizetéseképtelenségi eljárás elrendelték-e, nem releváns.

¹⁶ StGB 283. § (6) bekezdés

¹⁷ Cstv. 33/A. § (1) bekezdés

¹⁸ A csalárd bukás a törvényben meghatározott cselekményeknek a hitelezők megkárosítására irányuló célzattal történő elkövetése, amely magatartások a hitelezők követelési jogát sértik vagy veszélyeztetik. Ld.: GULA 2008. 9-25.

VII. Elkövetési magatartások

A fenti három elkövetési alakzat elkövetési magatartásai ugyanazok, azok három csoportba szedve helyezkednek el a csődbűncselekmény tényállásában. Ahogy azt már korábban megjegyeztem, valamely elkövetési magatartás kifejtése önmagában nem elegendő ahhoz, hogy az befejezett bűncselekmény legyen, a fenti konjunktív eredmény, továbbá valamely objektív büntethetőségi feltétel fennállása is szükséges a cselekmény büntetendőségéhez. Amennyiben a tényállásszerű eredmény nem egy, hanem több elkövetési magatartás eredménye, úgy az a minősítés szempontjából nem releváns, a több elkövetési magatartás természetes egységet alkot.

Az elkövetési magatartások megjelölése felsorolásszerű az első két pontban [a vagyon egészének vagy egy részének elrejtése, eltitkolása, megrongálása, megsemmisítése, használhatatlanná tétele (404. § (1) bekezdés a) pont), színlelt ügylet kötése vagy kétes követelés elismerése (b) pont)], míg a harmadik, (c) pont) valamennyi egyéb olyan lehetséges magatartást – az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes más módon történő vagyonsökkentést – próbál összefoglalni, mely ugyanazon eredmény okozására alkalmas. (Ilyen például az, amikor valaki a valóságtól eltérően jelentősen leértékelt áron árvereztet el ingóságait a köztartozások kiegyenlítése céljából, miközben újonnan alapított vállalkozása jut hozzá alacsony áron az ingóságokhoz.¹⁹⁾

A második pont nemkívánatos jogügyletet/jognyilatkozatot nevesít, az első pont pedig azon magatartásokat sorolja fel, melyek révén a hitelezői fedezetül szolgáló vagyonelem éppen arra válik alkalmatlanná, hogy az a hitelezői igény kielégítésül szolgáljon azáltal, hogy az nem áll rendelkezésre vagy nem tölti be szokásos funkcióját. A csődbűncselekmény tényállása tartozás fedezetül szolgáló vagyon hiányában nem méríthető ki²⁰, továbbá csalásnak és nem csődbűncselekménynek minősül az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes, eleve tudatos károkozásra irányuló csalárd, mást tévedésbe ejtő cselekmény.²¹

A német elkövetési magatartások is ugyanilyen rendszerben helyezkednek el, azaz a speciális elkövetési magatartásokat követi és ott egyben összegzi is a minden egyéb, csődvagyont csökkentő, gazdasági tevést/nemtevést leíró generálklauzula azzal, hogy ott a speciális elkövetési magatartások köre összehasonlíthatatlanul tágabb. Valamennyi magyar elkövetési magatartás része a német jog szerinti elkövetési magatartásoknak a színlelt ügylet kötése kivételével, azzal azonban, hogy a német jogban külön speciális elkövetési magatartás a mások jogainak színlelése²².

¹⁹ LB-H-BJ-2010-20

²⁰ BH2008. 325.

²¹ BH2011. 188.

²² StGb 283. § (1) 4. pont)

VIII. Fizetéképtelenségi szakértői elkövetői kör

A csődbűncselekmény tényállásának bárki tette lehet, aki az adós társaság vagyonával (akár részlegesen és akár érvénytelen jogügylet alapján) rendelkezni jogosult [(6) bekezdés²³]. Ennek megfelelően a bűncselekmény tette lehet a gazdasági társaság belső ügyrendje szerint rendelkezésre jogosult személy abban az esetben is, ha a vonatkozó cégbírósági változásbejegyzére nem került sor.²⁴

Ügyszintén elkövető lehet a csődeljárásban eljáró vagyonfelügyelő, akinek elsősorban járulékos, ellenőrzési (jóváhagyási) jogosultsága és egyben kötelezettsége van az adós vagyona felett, a vezető tisztségviselő rendelkezési jogának megtartása mellett. A felszámolás fix időpontjától kezdődően bármely (vagyon)nyilatkozatot csak a felszámoló tehet meg (kivéve a felszámolás keretében kötendő egyezséggel kapcsolatos jognyilatkozatokat).

A felszámoló a csődbűncselekmény önálló tette lehet például, ha kétes követelést ismer el a hitelezői igények visszaigazolásakor, nem hajtja be az adós kintlévőségeit, vagy ha nem él 90 napos megtámadási jogával (mely más oldalról a kötelezettsége is) a csődtörvényben meghatározott esetekben²⁵ (ezek: hitelező kijátszására irányuló vagyont csökkentő adósi szerződés vagy jognyilatkozat, ingyenes elidegenítés vagy ingyenes kötelezettségvállalás, hitelező előnyben részesítése), mellyel közvetetten a hitelezők között később felosztható adósi vagyontömeget csökkenti. Így ha a bűncselekmény eredménye nem az adós társaság tagjának vagy képviselőjének, hanem a felszámolónak a magatartásával áll okozati összefüggésben, akkor ez kizárja a tulajdonosi, illetőleg képviselői felelősséget, egyben alapot teremt a felszámoló büntetőjogi felelősségre vonására.²⁶

Felhasznált irodalom

ANGYAL Pál: A magyar büntetőjog kézikönyve 5. kötet. Okirat-hamisítás. Bélyeghamisítás. Védjegybitorlás. Csalárd és vétkes bukás. Budapest 1929.

BELOVICS Ervin – MOLNÁR Gábor Miklós – SINKU Pál: Büntetőjog II. Különös Rész. A 2012. évi C. törvény alapján. HVG ORAC Budapest 2013.

BRAUN, E.: Commentary on the German Insolvency Code. Düsseldorf 2006

²³ Új Btk. 404. § (6) bekezdés

²⁴ LB-H-BJ-2011-185.

²⁵ Csődtv. 40. § (1) bekezdés

²⁶ LB-H-BJ-2011-44.

GULA József: Csődbűncselekmények a magyar büntetőjogban és néhány európai állam jogában, PhD értekezés. Miskolci Egyetem Deák Ferenc Jog-és Államtudományi Doktori Iskola 2008

GULA József 2008.: A csődbűncselekmények de lege ferenda. Büntetőjogi Kodifikáció 2008/1. 9-25.

KARSAI Krisztina 2013.: A csődbűncselekmény. (The Bankruptcy Crime) In: Karsai K. (ed.) Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Budapest 2013.

KINDHÄUSER, U. 2013. Vor §283 bis §283d. In: Kindhäuser, U.- Neumann, U. – Paeffgen, H-U. Strafgesetzbuch.4. Auflage. Baden-Baden.

KINDLER, P. – NACHMANN, J. (eds.) 2013. Handbuch Insolvenzrecht in Europa. 3. Ergänzungslieferung. München

KÖVÁRI E. 2004. A csődbüntett szabályozása a jelenlegi magyar büntetőjogban. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/138.4.0>

LACKNER, Karl – KÜHL, Kristian 2011. StGB Kommentar, 27. Auflage. München

MOLNÁR Gábor Miklós 2013.: A csődbűncselekmény. (The Bankruptcy Crime) In: Busch, B. (ed.)

MOLNÁR Gábor: 2009. Gazdasági bűncselekmények. Budapest

TÓTH Mihály – TÖRÖK Gábor 2001.: Csődjog HVG ORAC Budapest 2001.

TÓTH Mihály: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények, KJK-Kerszöv. Budapest 2002.

UDVAROS J. 1994.: A hitelező előnyben részesítésének büntette a hatályos német büntetőjogban.” (Offence of extending benefits to creditors in the currently effective German criminal law) *Ügyészek Lapja* 1994/1:16-28.

WEI, C. 2012: The Hungarian Economic Criminal Law in the New Hungarian Criminal Code. *Büntetőjogi Szemle* 2012/3:3-5.

ZÖLDY M. 1930. A hitelezőket károsító bűncselekmények, Budapest

ZWEIGERT K. – KÖTZ, H.: Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen 1996.

Jogszabályok, bírósági döntések

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1991. évi IL törvény a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról

2011. évi CL. törvény az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról

2007. évi XXVII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más büntetőjogi tárgyú törvények módosításáról

Strafgesetzbuch, German Criminal Code in the version promulgated on 13 Nov. 1998

Bürgerliches Gesetzbuch, German Civil Code in the version promulgated on 2 Jan 2002

Insolvenzordnung, German Insolvency Statute (5 Oct 1994)

Handelsgesetzbuch, German Commercial Code (10 May 1897)

BH1995. 621. / BH2011. 188. / BH2010. 318. / BH2010. 207. / BH2008. 325. I. / BH2008. 325. II. / BH2005. 238. / BH2003. 443. II. / BH2000. 340. / BH1999. 102. / BH1997. 471. II. / BH1995. 621. / BH1995. 555. / LB-H-BJ-2011-44. / LB-H-BJ-2010-149. / LB-H-BJ-2010-74. / LB-H-BJ-2007-14. / LB-H-BJ-2011-185.